

ANALELE PUTNEI

XIV

2018

1

SUMAR

CUVÂNT ÎNAINTE..... 5

COLOCVIILE PUTNEI, XX

RADU G. PĂUN, O moștenire pierdută: Sinodiconul Ortodoxiei și slujba pentru cinstirea icoanelor în Duminica Ortodoxiei.....	9
ALEXANDRU PÎNZAR, Reizbucnirea crizei politico-dinastice în Moldova în 1447. O nouă analiză a izvoarelor	35
DANIEL URSPRUNG, Propaganda și popularizarea: povestirile despre Vlad Țepeș în contextul anului 1488	45
CLAUDIA RAPP, Kaisarios Dapontes (1713–1784): Orthodoxy and Education between Mount Athos and the Danubian Principalities.....	61
MIHAI ANATOLII CIOBANU, La începuturile relațiilor moldo-moscovite	81
OVIDIU CRISTEA, Peripețiile unei expediții otomane: izvoare noi și vechi despre incursiunea lui Malcocioglu Bali beg (noiembrie 1498 – februarie 1499)	101
MONAH ALEXIE COJOCARU, Despre pisania cu stemă de la Mănăstirea Putna (1481). Câteva reconsiderări	119
VOICA MARIA PUȘCAȘU, Arhitectura eclesiastică din vremea lui Ștefan cel Mare. Ce și cât știm.....	139
PREOT DUMITRU TINCU, <i>Tetraevanghelul</i> bisericii de la curțile din Hârlău (1504)	165
ALEXANDRU PASCAL, O însemnare și un manuscris din vremea lui Petru Rareș – de la Theodosie (1543) la Theodosie (1603).....	201
ALEXANDRU PASCAL, Despre Mineiul cu însemnarea despre incendiul din 1536 de la Mănăstirea Putna.....	211
MONAHIA MARIA MAGDALENA GHERGHINA, Hramul Sfintei Treimi la Dragomirna	223

ALEXANDRU PASCAL, O scrisoare a mitropolitului Anastasie Crimca adresată patriarhului Moscovei Filaret Nichitici.....	237
VERA TCHENTSOVA, Miron Barnovschi-Movilă et la cour de Moscou : à propos des reliques de saint Jacques le Perse.....	265
MIHAI-BOGDAN ATANASIU, Ctitori ai Sihăstriei Putnei din veacul al XVIII-lea. Note prosopografice.....	285
MARIUS CHELCU, O condică de documente din secolul al XIX-lea: martor al „desfacerii” arhivelor mănăstirilor din Bucovina.....	309
LIVIU CÎMPEANU, Considerații asupra artileriei lui Ștefan cel Mare	321
ȘTEFAN ANDREESCU, Despre un proiect de cruciadă din anul 1500	335
MONAH IUSTIN TABAN, Filotei de Putna, episcop de Roman în vremea lui Mihai Viteazul (15 iunie – 6 septembrie 1600)	341
IOAN-AUGUSTIN GURIȚĂ, Încercările unei generații. Putneni în administrația bisericească din Moldova (a doua jumătate a secolului al XVIII-lea).....	355
MIRCEA-CRISTIAN GHENGHEA, „Straja țării”: Ștefan cel Mare și Mănăstirea Putna în imagini filatelice românești	379

*

LISTA AUTORILOR	405
ABREVIERI	409

ANALELE PUTNEI

XIV

2018

1

CONTENTS

FOREWORD 5

PUTNA COLLOQUIA, XX

RADU G. PĂUN, A Lost Inheritance. The Synodikon of Orthodoxy and the Veneration of Icons Service from the Sunday of Orthodoxy	9
ALEXANDRU PÎNZAR, The Outbreak of the Political Dynastic Crisis in Moldavia in 1447. A New Analysis of the Sources	35
DANIEL URSPRUNG, Propaganda and Popularization: the Stories about Vlad Țepeș in the Context of 1488	45
CLAUDIA RAPP, Kaisarios Dapontes (1713–1784): Orthodoxy and Education between Mount Athos and the Danubian Principalities	61
MIHAI ANATOLII CIOBANU, At the Beginning of the Moldavian-Russian Relations	81
OVIDIU CRISTEA, The Outcome of an Ottoman Expedition: New and Old Sources on the Expedition of Malcocioglu Bali beg in Poland (November 1498 – February 1499)	101
MONK ALEXIE COJOCARU, About the Inscription with the Coat of Arms from Putna Monastery (1481). Some Reconsiderations	119
VOICA MARIA PUȘCAȘU, The Ecclesiastical Architecture from the Time of Voievode Stephen the Great. The current State of Knowledge	139
PRIEST DUMITRU TINCU, <i>The Gospel Book</i> of the Church of the Princely Courts from Hârlău (1504)	165
ALEXANDRU PASCAL, A Note and a Manuscript from the Time of Petru Rareș – from Theodosius (1543) to Theodosius (1603)	201
ALEXANDRU PASCAL, On the Menaion which bears the Note about the 1536 Fire from Putna Monastery	211
NUN MARIA MAGDALENA GHERGHINA, Dragomirna Monastery under the Patronage of the Holy Trinity	223

ALEXANDRU PASCAL, A Letter of Metropolitan Anastasius Crimca to the Moscow Patriarch Philaret Nikitich.....	237
VERA TCHENTSOVA, Miron Barnovsky Movilă, the Moscow Court and the Relics of Saint James the Persian	265
MIHAI-BOGDAN ATANASIU, Benefactors of Putna Hermitage in the 18 th Century. Prosopographical Notes	285
MARIUS CHELCU, A Register from the 19 th Century: a Witness to the “Fragmentation” of the Archives of the Monasteries from Bukovina	309
LIVIU CÎMPEANU, Considerations on the Artillery of Voivode Stephen the Great.....	321
ȘTEFAN ANDREESCU, About a Project of a Crusade from 1500.....	335
MONK IUSTIN TABAN, Filotheus of Putna, Bishop of Roman during the Reign of Michael the Brave (June 15 – September 6, 1600)	341
IOAN-AUGUSTIN GURIȚĂ, The Trials of a Generation. Monks from Putna Monastery in the Ecclesiastical Administration of Moldavia (Second Half of the 18 th Century)	355
MIRCEA-CRISTIAN GHENGHEA, “The Country’s Watch”: Stephen the Great and Putna Monastery in Romanian Philatelic Images	379

*

LIST OF AUTHORS	405
ABBREVIATIONS	409

CUVÂNT ÎNAINTE

Centrul de Cercetare și Documentare „Ștefan cel Mare” a organizat în perioada 30 august – 2 septembrie 2017 ediția a XX-a a Colocviilor Putnei. Ediția s-a desfășurat în parteneriat cu Mănăstirea Dragomirna, care a dorit să-și cinstească astfel pe unul dintre ctitorii mari – domnul martir Miron Barnovschi, care la 30 august 1627 a terminat de ridicat zidul de împrejmuire al mănăstirii. Au fost prezenți istorici din Austria, Rusia, Elveția, Franța, Bulgaria și România cu un număr record de 36 comunicări¹, împărțite în șapte ședințe, care s-au desfășurat în zilele de miercuri, joi și sâmbătă la Mănăstirea Putna, iar în ziua de vineri la Mănăstirea Dragomirna.

În deschiderea lucrărilor, au fost lansate ultimele două numere ale revistei „Analele Putnei” (tomul XII, 2016), monografia Mănăstirii Dragomirna scrisă de Ștefan S. Gorovei, *Mănăstirea Dragomirna. Amintirile unui loc de memorie*, apărută simultan în patru limbi, română, engleză, franceză și germană, și o apariție editorială de suflet, anume studiul regretatului profesor Dumitru Nastase, *Prinosul românesc adus Sfântului Munte și valoarea lui simbolică*. De asemenea au fost lansate o serie de publicații menite să marcheze aniversarea a 550 de ani de la întemeierea Mănăstirii Putna: albumul *Sfânta Mănăstire Putna*, ediția a II-a, apărut în limbile română și engleză; Monah Alexie Cojocaru, *Tezaurul Mănăstirii Putna. Broderii și țesături și De veghe în Casa Măriei Sale. File de pateric de la Mănăstirea Putna*, care reunește chipuri de monahi cu metania în Mănăstirea Putna.

Prima secțiune a cuprins cinci comunicări: Radu G. Păun, *Slujba la Duminica Ortodoxiei. Contribuții la istoria Triodului în limba română (secolele al XVII-lea – al XIX-lea)*²; Ivan Biliarsky, *L'idée dynastique dans un manuscrit liturgique*³; Alexandru Pînzar, *Reizbucnirea crizei politico-dinastice în Moldova în 1447. O nouă analiză a izvoarelor*; Daniel Ursprung, *Propaganda și popularizarea: povestirile despre Vlad Țepeș în contextul anului 1488*; Claudia Rapp, *Kaisarios Dapontes (1713–1784): Orthodoxy and Education between Mount Athos and the Danubian Principalities*.

În dimineața zilei de 31 august s-au prezentat șase comunicări: Protosinghel Dosoftei Dijmărescu, *Tipuri de motivații pentru acțiunile lui Ștefan*

¹ În acest număr al revistei se publică 21 de texte, corespunzând la 20 de comunicări din cele 36, în ordinea în care au fost citite.

² Se publică aici, cu un titlu modificat.

³ Neparvenind Redacției în timp util, textul nu a mai putut fi inclus în acest număr al revistei.

cel Mare dincolo de granițele Moldovei⁴; Mihai Anatolii Ciobanu, *La începuturile relațiilor moldo-moscovite*; Ovidiu Cristea, *Moldova și Polonia în epoca lui Ștefan cel Mare: surse și interpretări în ultimele trei decenii*⁵; Elena Firea, *Un ecou al asediului Sucevei din anul 1497 în frescele de la Arbore?*⁶; Monah Alexie Cojocaru, *Despre autenticitatea pisaniei cu stemă de la Mănăstirea Putna (1481). În jurul unei controverse*⁷; Mihai Gicoveanu, *Lespezile funerare din vremea lui Ștefan cel Mare și a urmașilor săi. Tipologie și conținut*⁸. Secțiunea de după-amiază a cuprins alte șapte comunicări: Voica Maria Pușcașu, *Arhitectura eclesiastică din vremea lui Ștefan cel Mare. Ce și cât știm*; Adinel Dincă, *Manuscrisul cronicii moldo-germane (1502): o analiză paleografică*⁹; Preot Dumitru Tincu, *Tetraevanghelul bisericii curților din Hârlău (1504)*¹⁰; Alexandru Pascal, *O însemnare și un manuscris din vremea lui Petru Rareș*¹¹; Maria Magdalena Székely, *Un portret neașteptat în biserica Mănăstirii Coșula*¹²; Arcadie M. Bodale, *Izvoare noi despre campania otomană din 1538*¹³; Ștefan S. Gorovei, *Ștefan cel Mare, Petru Rareș și Arhiepiscopia de Ohrida*¹⁴.

Cele două secțiuni desfășurate în ziua de 1 septembrie la Mănăstirea Dragomirna au cuprins fiecare câte cinci comunicări: Ștefan S. Gorovei, *Contribuții „mărunte” la istoria Mănăstirii Dragomirna*¹⁵; Monahia Maria Magdalena Gherghina, *Hramul Sfintei Treimi la Dragomirna*; Jadranka Prolović, *Ilustrația Apostolului lui Anastasie Crimca de la Viena*¹⁶; Alexandru Pascal, *Scrisoarea lui Anastasie Crimca adresată patriarhului Moscovei Filaret Nichitici (1625)*¹⁷; Vera Tchentsova, *Miron Barnovschi Movilă et la cour de Moscou: à propos des reliques de Saint Jacques le Persan*¹⁸; respectiv, Maria Magdalena Székely, *Acte ctitoricești și gesturi de putere la Miron vodă Barnovschi*¹⁹; Mihai Anatolii Ciobanu, *Scrisori din Dragomirna. Știri noi despre Paisie Velicicovschi*²⁰; Olimpia Mitric, *Inventarele vechi ale Mănăstirii Sucevița*²¹;

⁴ Neparvenind Redacției în timp util, textul nu a mai putut fi inclus în acest număr al revistei.

⁵ Se publică aici, cu un titlu modificat.

⁶ Neparvenind Redacției în timp util, textul nu a mai putut fi inclus în acest număr al revistei.

⁷ Se publică aici, cu un titlu modificat.

⁸ Neparvenind Redacției în timp util, textul nu a mai putut fi inclus în acest număr al revistei.

⁹ Neparvenind Redacției în timp util, textul nu a mai putut fi inclus în acest număr al revistei.

¹⁰ Se publică aici, cu un titlu ușor modificat.

¹¹ Se publică aici, în două texte separate.

¹² Neparvenind Redacției în timp util, textul nu a mai putut fi inclus în acest număr al revistei.

¹³ Neparvenind Redacției în timp util, textul nu a mai putut fi inclus în acest număr al revistei.

¹⁴ Neparvenind Redacției în timp util, textul nu a mai putut fi inclus în acest număr al revistei.

¹⁵ Neparvenind Redacției în timp util, textul nu a mai putut fi inclus în acest număr al revistei.

¹⁶ Neparvenind Redacției în timp util, textul nu a mai putut fi inclus în acest număr al revistei.

¹⁷ Se publică aici, cu un titlu modificat.

¹⁸ Se publică aici, cu un titlu ușor modificat.

¹⁹ Neparvenind Redacției în timp util, textul nu a mai putut fi inclus în acest număr al revistei.

²⁰ Neparvenind Redacției în timp util, textul nu a mai putut fi inclus în acest număr al revistei.

²¹ Neparvenind Redacției în timp util, textul nu a mai putut fi inclus în acest număr al revistei.

Mihai-Bogdan Atanasiu, *Ctitori ai Sihăstriei Putnei din veacul al XVIII-lea. Note prosopografice*; Marius Chelcu, *O condică de documente de la începutul secolului al XIX-lea, martor al „desfacerii” arhivelor mănăstirilor din Bucovina*²².

Cea de-a șasea secțiune a „Colocviilor”, desfășurată în dimineața zilei de 2 septembrie a cuprins trei comunicări: Liviu Cîmpeanu, *Considerații privind artileria lui Ștefan cel Mare*²³; Marius Diaconescu, *Mobilizarea oastei ungare în contextul evenimentelor din 1498*²⁴; Ștefan Andreescu, *Despre un proiect de cruciadă din anul 1500*. În fine, ultima secțiune a cuprins cinci comunicări: Monah Iustin Taban, *Filotei de Putna, episcop de Roman în vremea lui Mihai Viteazul*²⁵; Ștefan S. Gorovei, *File uitate din biografia unui egumen putnean*²⁶; Ioan-Augustin Guriță, *Încercările unei generații. Putneni în administrația bisericească din Moldova (a doua jumătate a secolului al XVIII-lea)*; Ierodiacon Timotei Tiron, *Mormintele vechi și noi ale Mănăstirii Putna. Câteva considerații și actualizări*²⁷; Mircea-Cristian Ghenghea, „*Straja țării*”: *Ștefan cel Mare și Mănăstirea Putna în imagini filatelice românești*.

În intervalul dintre ultimele două secțiuni s-a desfășurat un moment de suflet – slujba de reînnoire a rămășițelor pământești ale regretatului profesor, Dumitru Nastase, care a trecut la cele veșnice la Atena la 19 aprilie 2013. În prezența Înaltpreasfințitului Părinte Pimen, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, începând cu orele 11.00, a avut loc slujba parastasului în biserica voievodală, după care s-a pornit în procesiune către cimitirul satului Putna, unde rămășițele pământești ale profesorului au fost înmormântate foarte aproape de biserica de lemn ctitorită de Dragoș I la Volovăț și adusă de Ștefan cel Mare la Putna. Participanții la ediția a XX-a a Colocviilor Putnei au depus o coroană de flori pe mormântul profesorului, coroană care poartă textul: „Omagiu cărturarului și prietenului Dumitru Nastase, din partea celor care s-au bucurat cunoscându-l.”

REDAȚIA

²² Se publică aici, cu un titlu ușor modificat.

²³ Se publică aici, cu un titlu ușor modificat.

²⁴ Neapărvenind Redacției în timp util, textul nu a mai putut fi inclus în acest număr al revistei.

²⁵ Se publică aici, cu un titlu modificat.

²⁶ Neapărvenind Redacției în timp util, textul nu a mai putut fi inclus în acest număr al revistei.

²⁷ Neapărvenind Redacției în timp util, textul nu a mai putut fi inclus în acest număr al revistei.